

NÂNG CAO HIỆU QUẢ QUẢN TRỊ NHẪM PHÒNG, CHỐNG THAM NHŨNG TRONG LĨNH VỰC ĐẦU TƯ CÔNG Ở VIỆT NAM

NGUYỄN TẤN VINH^(*)

VŨ THỊ QUÝ^(**)

Ngày nhận bài: 29/01/2024 Ngày thẩm định: 30/01/2024 Ngày duyệt đăng: 20/02/2024

Tóm tắt: Tham nhũng trong đầu tư công là vấn đề nhức nhối không chỉ riêng ở Việt Nam, mà là vấn đề chung của nhiều quốc gia trên thế giới. Tham nhũng nói chung và tham nhũng trong đầu tư công nói riêng gây ra những hệ quả nghiêm trọng về kinh tế - xã hội của một quốc gia, không chỉ dừng lại ở việc làm thất thoát, thiệt hại nguồn lực nhà nước, mà còn tác động tiêu cực trong phân phối, gia tăng bất công, đe dọa phát triển bền vững của một quốc gia. Vì vậy, phòng, chống tham nhũng trong đầu tư công là nhiệm vụ cấp bách, cần nhiều nỗ lực, quyết tâm, kiên trì. Nghiên cứu này dựa trên những vấn đề thực tiễn phát sinh quá trình đầu tư công ở Việt Nam để chỉ ra những khâu dễ bị trục lợi, tham nhũng, tiêu cực, từ đó đề xuất một số giải pháp cơ bản nhằm nâng cao hiệu quả quản trị đầu tư công, hướng tới phòng, chống tham nhũng, tiêu cực trong lĩnh vực này.

Từ khóa: đầu tư công; quản trị; phòng, chống tham nhũng; tiêu cực

1. Khái quát về quản trị đầu tư công và tham nhũng trong đầu tư công

- Đầu tư công

Gần đây, Việt Nam đã tập trung nhiều nỗ lực trong việc thể chế hóa các hoạt động của lĩnh vực đầu tư công. Năm 2014, Luật Đầu tư công đầu tiên được ban hành, là đạo luật chính thức điều chỉnh hoạt động đầu tư công. Cùng với đó, các đạo luật khác cũng được bổ sung, sửa đổi, phát triển để phù hợp, tương thích với khung pháp lý mới của hoạt động đầu tư công. Sau đó, Luật Đầu tư công năm 2019 được ban

hành thay thế Luật Đầu tư công năm 2014. Theo Luật Đầu tư công năm 2019, đầu tư công được hiểu là “hoạt động đầu tư của Nhà nước vào các chương trình, dự án và đối tượng đầu tư công khác theo quy định của Luật này⁽¹⁾. Theo đó, chủ sở hữu vốn đầu tư công là Nhà nước, mục đích của đầu tư công là đầu tư vào các chương trình, dự án phát triển kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội. Hoạt động đầu tư công, bao gồm “lập, thẩm định, quyết định chủ trương đầu tư; lập, thẩm định, quyết định chương trình, dự án đầu tư công; lập, thẩm định, phê duyệt, giao, triển khai thực hiện kế hoạch, dự án đầu tư công; quản lý, sử dụng vốn đầu tư công; nghiệm thu, bàn giao chương trình, quyết toán dự án đầu tư công; theo dõi và đánh giá, kiểm tra, thanh tra kế hoạch, chương trình, dự án đầu tư công⁽²⁾”

^(*) PGS, TS, Học viện Chính trị khu vực II, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

^(**) ThS, Học viện Chính trị khu vực II, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

- Quản trị đầu tư công

Quản trị đầu tư công có thể hiểu là quá trình hoạch định, tổ chức, điều khiển và kiểm soát các khâu trong hoạt động đầu tư công hướng đến việc gia tăng hiệu quả của đầu tư công. Ngân hàng Thế giới đưa ra quy trình quản trị đầu tư công gồm 08 nội dung: (1) định hướng đầu tư, xây dựng dự án và sàng lọc bước đầu; (2) thẩm định chính thức; (3) đánh giá độc lập; (4) lựa chọn và lập ngân sách dự án; (5) triển khai dự án; (6) điều chỉnh dự án (trong trường hợp cần thiết); (7) vận hành dự án; (8) đánh giá và kiểm toán sau khi vận hành dự án⁽³⁾.

- Tham nhũng

Khái niệm về tham nhũng được đề cập tại khoản 1 Điều 3 Luật Phòng, chống tham nhũng năm 2018: “Tham nhũng là hành vi của người có chức vụ, quyền hạn đã lợi dụng chức vụ, quyền hạn đó vì vụ lợi”⁽⁴⁾. Những “vụ lợi” này có thể là vụ lợi về kinh tế, quy mô từ tham nhũng nhỏ, vặt, như những nhiễu, yêu sách, ... cho tới những tham nhũng lớn trực lợi hàng trăm tỷ đồng, đất đai, biệt thự...; vụ lợi về quyền lực, như tác động, sắp xếp thân tín, họ hàng, phe cánh, ... vào những chức vụ, vị trí trong bộ máy cơ quan của Đảng, Nhà nước, các tổ chức chính trị - xã hội; vụ lợi về chính trị, như tác động vào những quyết sách nhằm thu lợi cho bản thân, gia đình, ngành, địa phương, đơn vị hay những nhóm lợi ích, ...

Một số loại tham nhũng phổ biến: (1) tham nhũng chính trị: lạm dụng quyền lực chính trị để thu lợi riêng, dùng vị trí, quyền lực, ảnh hưởng chính trị để can thiệp vào việc có hoặc không đưa ra một quyết định, chính sách, đạo luật hay thỏa thuận nào đó...; (2) tham nhũng hành chính: hạch sách, những nhiễu trong thực hiện thủ tục hành chính, thiên vị trong thực hiện quy định pháp luật...; (3) tham nhũng kinh tế: những người có thẩm quyền trong quản lý nhà nước về kinh tế có hành vi chiếm đoạt trái phép các tài sản, ra các quyết định kinh tế trái pháp luật hoặc thiên vị nhằm trục lợi, lợi dụng lỗ hổng pháp luật để thực hiện các hoạt động kinh tế gây thiệt hại cho xã hội⁽⁵⁾...

Đầu tư công là hoạt động đầu tư của Nhà nước nhưng có nhiều đối tác, nhà thầu, các bên liên quan

khác nằm ngoài khu vực công, vì vậy, chủ thể của hành vi tham nhũng trong lĩnh vực đầu tư công không chỉ là những người có chức vụ, quyền hạn trong cơ quan, tổ chức, đơn vị khu vực nhà nước, mà cả những người có chức vụ, quyền hạn trong doanh nghiệp, tổ chức của khu vực tư nhân.

Như vậy, nâng cao hiệu quả quản trị nhằm phòng, chống tham nhũng trong lĩnh vực đầu tư công hướng tới việc quản trị quy trình đầu tư công và đặc biệt là quản trị con người. Cụ thể, nâng cao hiệu quả quản trị quy trình đầu tư công thông qua hoàn thiện, nâng cao hiệu lực, hiệu quả, tính toàn diện, nhất quán, chặt chẽ của khung pháp lý điều chỉnh các hoạt động cụ thể của các chủ thể tham gia trong quy trình đầu tư công. Pháp luật điều chỉnh lĩnh vực đầu tư công không chỉ riêng Luật Đầu tư công, mà còn rất nhiều luật có liên quan trực tiếp hoặc gián tiếp tới hoạt động đầu tư công, như Luật Đất đai, Luật Đầu thầu, Luật Xây dựng, Luật Doanh nghiệp, Luật Đầu tư theo phương thức đối tác công tư, Luật Bảo vệ môi trường, Bộ luật Lao động, Luật Thanh tra, Luật Phòng, chống tham nhũng... Nâng cao hiệu quả quản trị con người trong lĩnh vực đầu tư công hướng tới quản trị những con người đứng đầu, những người giữ vị trí lãnh đạo, quản lý (bằng chế tài với hệ thống quy định, chính sách...) vì chủ thể của hành vi tham nhũng trong đầu tư công chính là những người có chức vụ, quyền hạn trong các cơ quan, tổ chức, đơn vị, doanh nghiệp... thuộc khu vực công hoặc khu vực tư có tham gia hoặc liên quan đến hoạt động đầu tư công. Để thực hiện điều này cần xây dựng khung cơ chế “4 không” với cơ chế phòng ngừa chặt chẽ (để các chủ thể không thể tham nhũng), cơ chế răn đe, trừng trị nghiêm minh (để các chủ thể không dám tham nhũng), bảo đảm chế độ, chính sách (để các chủ thể không cần tham nhũng) và xây dựng môi trường liêm chính (để các chủ thể không muốn tham nhũng).

2. Thực trạng quản trị đầu tư công và vấn đề tham nhũng trong lĩnh vực đầu tư công ở Việt Nam

Từ Đại hội lần thứ VI đến nay, Đảng và Nhà nước luôn chú trọng công tác xây dựng, chỉnh đốn Đảng và hệ thống chính trị, kiên quyết ngăn chặn và đẩy lùi tình trạng cán bộ, đảng viên suy thoái

về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, như Nghị quyết Trung ương 4 khóa XI, XII và XIII đã chỉ ra. Riêng lĩnh vực đầu tư công cũng được chú trọng hoàn thiện hệ thống quản trị đầu tư nhằm nâng cao hiệu quả đầu tư, hạn chế tối đa tình trạng thất thoát, lãng phí nguồn lực. Tuy nhiên, tình trạng tiêu cực, tham nhũng, lãng phí trong đầu tư công hiện nay không phải hiếm, thậm chí có những đại án tham nhũng trong đầu tư công, là những hồi chuông cảnh báo về tình trạng này, đòi hỏi phải có những biện pháp kịp thời để kiểm soát hoạt động đầu tư công, phòng, chống tham nhũng trong lĩnh vực đầu tư công ở nước ta hiện nay.

Một là, nguy cơ tham nhũng chính sách trong định hướng đầu tư

Việt Nam đã đẩy mạnh phân cấp, phân quyền trong quy hoạch, quản lý đầu tư công từ hơn 10 năm trở lại đây. Hàng trăm văn bản, quy định về kế hoạch, quy hoạch, định hướng, chương trình phát triển kinh tế - xã hội các cấp, từ Trung ương đến địa phương ở mọi lĩnh vực bảo đảm đầu tư công được thực hiện theo những định hướng nhất quán và rõ ràng. Tuy nhiên, thực tế cho thấy, vẫn còn những trường hợp lợi dụng sự lỏng lẻo trong cơ chế phối hợp, chạy theo lợi ích cục bộ nên chỉ chú trọng tới quy hoạch đầu tư của ngành mình, địa phương mình, mà không quan tâm tới quy hoạch đầu tư của ngành khác, địa phương khác. Hệ quả là ở cấp độ địa phương, quy hoạch đầu tư tràn lan các hạng mục cảng biển, sân bay, khu kinh tế ven biển, khu kinh tế cửa khẩu, khu công nghiệp... dẫn tới kém hiệu quả, cạnh tranh nguồn lực không cần thiết, chòng chéo, lãng phí⁽⁶⁾... Tại Hội nghị đánh giá giữa nhiệm kỳ thực hiện Kế hoạch đầu tư công trung hạn giai đoạn 2021 - 2025, ông Lê Hữu Trí (đại biểu Quốc hội tỉnh Khánh Hòa) nhận định: “Kỷ cương, kỷ luật trong đầu tư công chưa nghiêm, chưa trở thành nền nếp”⁽⁷⁾. Đặc biệt, những năm gần đây, có những vụ “đại án kinh tế” bị phanh phui cho thấy những sai phạm không chỉ của riêng cá nhân lãnh đạo cấp cao, mà cả những “móc ngoặc” mang tính tổ chức trong các cơ quan nhà nước. Tại Hội nghị toàn quốc tổng kết công tác kiểm tra, giám sát năm 2022, Thường trực Ban Bí

thư Võ Văn Thường đặt ra những nghi vấn: “Có tham nhũng chính sách hay không? Có phối hợp với nhau làm chính sách lỏng lẻo để cho nhóm lợi ích dựa vào đó thao túng, làm bậy, hưởng lợi hay không”⁽⁸⁾. Ở thời điểm hiện tại chưa thể khẳng định vấn đề này, nhưng thông qua những vụ án kinh tế lớn gần đây, không chỉ xuất hiện những “công ty sân sau”, mà còn cả “công ty gia đình” của vợ, con cán bộ lãnh đạo, đã cho thấy những dấu hiệu và nguy cơ hiện hữu về tham nhũng chính sách trong lĩnh vực đầu tư công. Vấn đề vận động chính sách còn khá mới mẻ ở nước ta và ranh giới giữa vận động chính sách với tham nhũng chính sách rất mong manh. Để phòng, chống tham nhũng chính sách trong khâu định hướng đầu tư, xây dựng dự án, sàng lọc ban đầu cần có khung pháp lý chính thức và đầy đủ hơn cho khâu này và cũng như cho hoạt động vận động chính sách.

Hai là, tình trạng “thông thầu” trong thực hiện đầu tư công

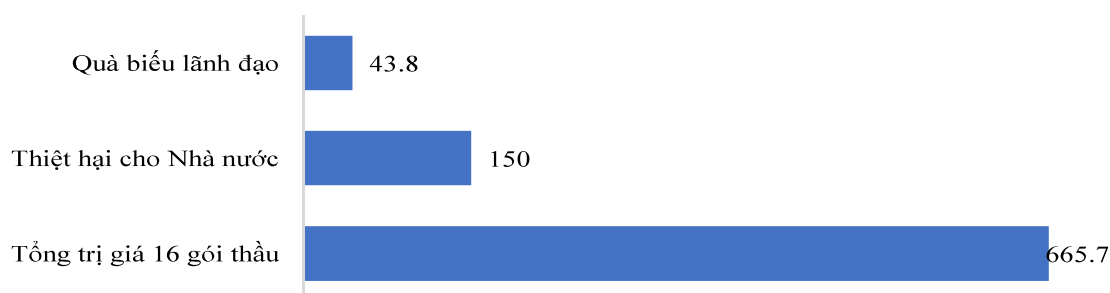
Theo báo cáo của Chính phủ, các cơ quan điều tra phát hiện hơn 5.100 vụ án quản lý kinh tế trong năm 2022, trong đó có những vụ án đặc biệt phức tạp liên quan đến đấu thầu, đấu giá, mua sắm công. Theo Báo cáo Đấu thầu mua sắm công từ góc nhìn của doanh nghiệp của Liên đoàn Thương mại và Công nghiệp Việt Nam (VCCI) năm 2022, tình trạng doanh nghiệp trả “phí ngoài” để tăng khả năng trúng thầu khá phổ biến, những khoản này được gọi là “chi phí không chính thức”. Cũng theo Báo cáo này, có 26% doanh nghiệp được khảo sát chủ động trả “phí” này, 10% do cán bộ phụ trách đấu thầu gợi ý và tới 59% doanh nghiệp coi việc này là “luật bất thành văn” phải tự hiểu khi tham gia đấu thầu⁽⁹⁾. Những vụ án tham nhũng bị phanh phui gần đây cũng đã cho thấy mức “hoa hồng” các nhà thầu chung chi không hề nhỏ. Trong vụ án AIC Đồng Nai, tổng tiền “quà biếu lãnh đạo” lên tới 43.8 tỷ đồng từ Công ty cổ phần Tiến bộ Quốc tế (AIC) và để AIC được trúng 16 gói thầu cung cấp trang thiết bị y tế tại dự án xây dựng Bệnh viện Đa khoa Đồng Nai, tổng trị giá 665.7 tỷ đồng, từ đó, gây thiệt hại cho Nhà nước gần

150 tỷ đồng⁽¹⁰⁾ (xem Hình 1). Như vậy, tổng tiền “quà biếu” cho lãnh đạo chiếm tới 6,6% tổng giá trị các gói thầu, thiệt hại chiếm tới 22,5% tổng giá trị các gói thầu. Cũng giống như 59% doanh nghiệp trong khảo sát của VCCI, AIC coi việc đưa tiền cho các cán bộ, lãnh đạo khi tham gia đấu thầu là “cơ chế ngầm”.

và đặc điểm chung của các vụ án này là các sai phạm trong khâu đấu thầu, cụ thể là cơ quan quản lý thông đồng với đơn vị thẩm định giá. Điều kiện để cho các hành vi sai trái này được thực hiện là do một số cán bộ, lãnh đạo thoái hóa, biến chất đã nhận hối lộ từ doanh nghiệp.

Hình 1: Những con số trong vụ AIC Đồng Nai

(Đơn vị: tỷ đồng)

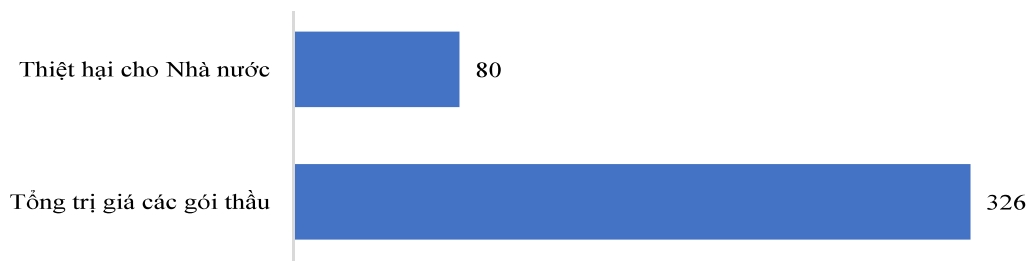
Nguồn ⁽¹²⁾

Tương tự như vụ án AIC Đồng Nai, Công ty NSJ Group cũng có hành vi “lót tay” cho các cựu lãnh đạo Sở Giáo dục và Đào tạo tỉnh Quảng Ninh dưới hình thức “quà Tết” để được “thông thầu” đối với các gói thầu: Gói thầu số 05/2019 và số 06/2019 có tổng giá trị 326 tỷ đồng, gây thiệt hại cho Nhà nước hơn 80 tỷ đồng (quy mô thiệt hại chiếm tới 1/4 tổng giá trị các gói thầu⁽¹¹⁾ (xem Hình 2). Có không ít vụ án với thủ đoạn tương tự như vụ án Sở Giáo dục và Đào tạo tỉnh Điện Biên, Sở Giáo dục và Đào tạo tỉnh Thanh Hóa...

Từ góc độ này cho thấy, dù đã có những nỗ lực trong việc hoàn thiện, nâng cao hiệu lực, hiệu quả của khung pháp lý về đầu tư công, nhưng tư cách, đạo đức, lòng tham, vị kỷ của một bộ phận cán bộ, lãnh đạo đã dẫn tới hành vi tham nhũng, gây thiệt hại hàng trăm tỷ đồng cho Nhà nước. Vì vậy, bên cạnh nỗ lực “vá” các lỗ hổng cơ chế, luật pháp về đầu tư công, để nâng cao hiệu quả quản trị nhằm phòng, chống tham nhũng trong lĩnh vực đầu tư công, cần có những biện pháp hữu hiệu hơn nữa trong việc quản trị con người, đặc biệt là đội ngũ cán bộ lãnh đạo, quản lý.

Hình 2: Những con số trong vụ Sở Giáo dục và Đào tạo tỉnh Quảng Ninh

(Đơn vị: tỷ đồng)

Nguồn ⁽¹³⁾

Ba là, những sai phạm khác trong đầu tư công từ góc độ quản trị

Một số sai phạm trong hoạt động đầu tư công có thể xuất phát từ động cơ tham nhũng, tiêu cực như:

Thứ nhất, đối với các doanh nghiệp 100% vốn nhà nước có quyền sử dụng đất cũ buộc phải di dời thì được phép hợp tác đầu tư, liên doanh với nhà đầu tư mới để thành lập pháp nhân mới thực hiện dự án. Một số doanh nghiệp khi lựa chọn nhà đầu tư đưa lợi thế đất để đấu giá đã thu về cho Nhà nước giá trị tương xứng, nhưng cũng có một số doanh nghiệp không tổ chức đấu giá để lựa chọn nhà đầu tư mà tự thỏa thuận, dẫn tới giá trị thu về chưa tương xứng, gây thất thoát cho Nhà nước. Việc không xác định lợi thế thương mại đối với giá trị quyền sử dụng đất cũng như thiếu minh bạch trong đấu giá lựa chọn nhà đầu tư, liên doanh, liên kết để chuyển mục đích sử dụng đất trong thực hiện dự án đầu tư công là một trong những hành vi lợi dụng kẽ hở chính sách gây thất thoát vốn nhà nước, đặc biệt đối với những dự án đất ở vị trí đắc địa. Động cơ cho những sai phạm dạng này có thể là thông đồng, phân chia lợi ích giữa doanh nghiệp nhà nước với nhà đầu tư liên doanh, liên kết.

Thứ hai, có những dự án xây dựng không đúng với quy hoạch đã được phê duyệt, chủ đầu tư không sử dụng đúng công năng kỹ thuật mà sử dụng vào mục đích kinh doanh, làm văn phòng, dịch vụ, thương mại, dịch vụ công cộng cho thuê..., chưa được các cơ quan chức năng xác định giá thu tiền sử dụng đất dẫn tới nhiều chủ đầu tư được hưởng lợi vì không phải thực hiện nghĩa vụ nộp thuế sử dụng đất, tiền thuê đất, gây thất thu ngân sách nhà nước... nhưng bằng cách nào đó vẫn được cơ quan quản lý về quy hoạch - kiến trúc, xây dựng cấp xấp xỉ xây dựng theo phương án kiến trúc đề xuất.

Thứ ba, một số chủ đầu tư chuyên nhượng một phần diện tích đất thuê trả tiền hàng năm (ví dụ các dự án trung tâm thương mại, văn

phòng,...) sang hình thức giao đất có thu tiền sử dụng (nhằm xây dựng chung cư để bán...) khi chưa được cơ quan có thẩm quyền cho phép, gây thất thoát ngân sách Nhà nước.

Thứ tư, còn hiện tượng khối lượng hoàn thành được nghiệm thu, quyết toán không đúng với khối lượng thực tế thi công tại thời điểm nghiệm thu, quyết toán cho nhà thầu.

Nguyên nhân của những sai phạm này do khung pháp lý chưa đầy đủ, các bên có liên quan lợi dụng những kẽ hở pháp luật để trục lợi. Cũng có những trường hợp pháp luật có quy định cụ thể, đầy đủ nhưng vẫn có tình sai phạm do động cơ lợi ích nhóm, lợi ích cá nhân, thái độ coi thường pháp luật và kỷ cương xã hội của một bộ phận cán bộ, công chức, viên chức suy thoái, biến chất.

3. Giải pháp nâng cao hiệu quả quản trị nhằm phòng, chống tham nhũng trong lĩnh vực đầu tư công ở Việt Nam

Thứ nhất, xây dựng khung pháp lý cho hoạt động vận động chính sách

Đầu tư công là lĩnh vực lớn, trải từ khâu hoạch định chính sách, định hướng đầu tư đến các khâu cụ thể trong thực hiện dự án, bàn giao, vận hành dự án... Trong các khâu định hướng, hoạch định, quy hoạch tổng thể... xuất hiện những nguy cơ tham nhũng chính sách “núp dưới bóng” vận động chính sách.

Vận động chính sách là một hoạt động cần thiết vì đây là một kênh cung cấp thông tin quan trọng cho các cơ quan hoạch định chính sách, góp phần chuyển tải ý chí, nguyện vọng của một bộ phận người dân tới cơ quan chính quyền, thúc đẩy sự giám sát, phản biện và thảo luận dân chủ trong cộng đồng, giúp các nhóm trong xã hội đạt được hoặc bảo vệ lợi ích chính đáng của mình. Tuy nhiên, nếu không được điều chỉnh bằng pháp luật, vận động chính sách có thể bị lợi dụng biến thành các hành vi hối lộ, tham nhũng. Vì vậy, để có thể phát huy được các vai trò quan trọng của vận động chính sách, đồng thời đấu tranh, phòng, chống tham nhũng chính sách, một

khung pháp lý chính thức cho hoạt động vận động chính sách là cần thiết.

Bên cạnh đó, cần phát huy mạnh mẽ hơn nữa vai trò của các cơ quan dân cử và đại biểu dân cử, cơ quan truyền thông, báo chí, cán bộ, công chức và toàn thể nhân dân trong giám sát, phản biện xã hội đối với các chủ trương, định hướng đầu tư công, phát huy sức mạnh toàn dân trong việc nâng cao hiệu quả của khâu đầu tiên của hoạt động đầu tư công.

Thứ hai, liên tục hoàn thiện khung pháp lý về đầu tư công.

Có thể nói, hiện tại là cuộc đua giữa một bên là các cơ quan lập pháp, xây dựng và liên tục hoàn thiện hệ thống pháp luật và bên kia là các cá nhân, tổ chức luôn tìm kiếm những lỗ hổng pháp luật để trục lợi với hành vi và thủ đoạn ngày càng tinh vi, bài bản, có tổ chức. Vì vậy, tiếp tục kịp thời “vá” các lỗ hổng pháp luật, hoàn thiện khung pháp lý về đầu tư công là đặc biệt cần thiết ở giai đoạn hiện nay.

Cụ thể, cần hoàn thiện các quy định liên quan tới lĩnh vực đầu tư công, đặc biệt là Luật Đấu thầu... cần hoàn thiện theo hướng tăng cường tính minh bạch trong gọi thầu, tăng cường sử dụng hình thức đấu thầu rộng rãi, công khai, hạn chế chỉ định thầu bằng những điều kiện chặt chẽ và nghiêm ngặt. Cần phải công bố rộng rãi, kịp thời, chính xác các thông tin mời thầu để các nhà thầu tiềm năng có thể tiếp cận nhanh chóng, dễ dàng, từ đó có thể kiểm soát được tình trạng “cài cắm quân xanh, quân đỏ” trong đấu thầu. Các thông tin liên quan đến kết quả chọn nhà thầu và nội dung hợp đồng cũng cần được công khai để tăng cường giám sát từ cộng đồng, xã hội. Tăng cường cơ chế giám sát nhiều lớp đối với hoạt động đấu thầu, đặc biệt là giám sát của các tổ chức xã hội, hội nghề nghiệp, cơ quan truyền thông, báo chí...

Thứ ba, tăng cường các biện pháp phòng ngừa tham nhũng trong đầu tư công

Cần chú trọng công tác kiểm tra, thanh tra; xử lý nghiêm minh các vụ án, vụ việc tham nhũng,

tiêu cực nghiêm trọng trong đầu tư công nhằm răn đe các đối tượng có nguy cơ.

Công tác kiểm tra, thanh tra cần được triển khai hiệu quả, tăng cường ở các lĩnh vực nhạy cảm trong đầu tư công như đất đai, tài nguyên khoáng sản, ngân sách, quy hoạch... Tăng cường vai trò của công tác kiểm tra, thanh tra nội bộ trong việc phát hiện, ngăn chặn sớm nhất các sai phạm, giảm thiểu tối đa các thiệt hại có thể xảy ra cho Nhà nước và xã hội.

Cần tập trung đẩy nhanh tốc độ điều tra, xử lý các vụ việc tham nhũng, tiêu cực nghiêm trọng, phức tạp, gây bức xúc trong dư luận xã hội... nhằm tạo niềm tin, sự đồng thuận trong xã hội, và để răn đe các đối tượng có nguy cơ vi phạm, suy thoái. Quyết liệt trong áp dụng các biện pháp thu hồi tài sản nhà nước bị thiệt hại, thất thoát, chiếm đoạt trong các vụ án.

Thứ tư, thúc đẩy chuyển đổi số hướng đến công khai, minh bạch thông tin trong quản trị đầu tư công

Chuyển đổi số là biện pháp hiệu quả để tăng cường tính liên thông giữa các cơ quan quản lý, tăng cường độ và hiệu quả xử lý các khâu thường bị “ách tắc” như hồ sơ, giấy tờ..., tiết kiệm thời gian và các nguồn lực khác. Chuyển đổi số cũng cho phép người dân, các tổ chức xã hội có thể thuận tiện và dễ dàng tiếp cận các thông tin cần thiết, vì vậy, biện pháp này cho phép tăng cường tính công khai, minh bạch, tăng cường sự giám sát của xã hội, củng cố niềm tin của người dân và doanh nghiệp, làm giảm động cơ sai phạm để trục lợi tham nhũng trong lĩnh vực đầu tư công.

Tuy nhiên, trên thực tế, việc chuyển đổi số yêu cầu nhiều vấn đề về kỹ thuật, chi phí, tiến độ, đặc biệt là con người, căn cốt từ tư duy, thói quen, tập quán làm việc... thậm chí là không phải khâu nào chuyển đổi số cũng làm gia tăng năng suất, hiệu quả. Vì vậy, chuyển đổi số cần đi vào thực chất, tập trung vào những khâu trọng yếu, tạo ra sự biến đổi đáng kể theo hướng tăng cường tính công khai, minh bạch, hiệu quả... của hoạt động đầu tư công.

Thứ năm, nâng cao hiệu quả quản trị con người trong đầu tư công.

Cần phải tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với hệ thống chính trị, đặc biệt đối với đội ngũ cán bộ lãnh đạo. Cần đề cao giá trị liêm chính trong quản trị nhà nước nói chung, quản trị đầu tư công nói riêng và đặc biệt là vai trò nêu gương về giá trị liêm chính của người đứng đầu. Một cán bộ lãnh đạo liêm chính thì có khả năng xây dựng được một cơ quan, đơn vị liêm chính (tất nhiên điều này đòi hỏi nhiều nỗ lực chứ không phải là một mặc định), nhưng một cán bộ lãnh đạo thiếu liêm chính thì có thể làm cho thối những nhiều, tiêu cực lây lan ra xung quanh.

Cần đề cao trách nhiệm giải trình, mở rộng các hoạt động chất vấn và trả lời chất vấn trong quản trị đầu tư công. Trách nhiệm giải trình cho thấy khả năng giải đáp và tính chịu trách nhiệm của cán bộ lãnh đạo, quản lý đối với những lĩnh vực, hoạt động mình phụ trách. Thông qua các phiên chất vấn và trả lời chất vấn, những vấn đề bức xúc hoặc những nghi vấn có thể được đặt ra sớm, giải quyết kịp thời, tránh những thiệt hại có thể xảy ra.

Công tác đào tạo, bồi dưỡng, nâng cao năng lực, phẩm chất của đội ngũ cán bộ, lãnh đạo, đồng thời, rà soát để loại bỏ những đối tượng “thoái hoá, biến chất” cũng cần tiếp tục được chú trọng triển khai. Công tác kiểm tra, giám sát cán bộ cần được thực hiện nghiêm ngặt và công minh.

Đối với những đối tượng có hành vi tham nhũng, tiêu cực cần bị xét xử công minh, bảo đảm “mọi người đều bình đẳng trước pháp luật” và “không có vùng cấm, không có ngoại lệ”. Có như vậy, mới có thể làm trong sạch bộ máy, răn đe những hành vi tiêu cực, suy thoái dẫn đến những thiệt hại nặng nề cho Nhà nước và xã hội.

4. Kết luận

Vấn đề tham nhũng, tiêu cực trong lĩnh vực đầu tư công không phải là một vấn đề mới phát sinh mà tồn tại từ lâu, dai dẳng như một căn bệnh nan y, khó chữa. Có thể nói, nạn tham

nhũng trong đầu tư công như “một chủng virus” luôn biến đổi để đối phó với những quy định mới. Vì vậy, để phòng, chống tham nhũng trong lĩnh vực đầu tư công đòi hỏi kết hợp cả các biện pháp bổ sung khung pháp lý chính thức cho vận động chính sách, liên tục hoàn thiện khung pháp lý điều chỉnh hoạt động đầu tư công, thúc đẩy chuyển đổi số hướng tới công khai, minh bạch, tăng cường hiệu quả công tác kiểm tra, thanh tra, xử lý nghiêm minh, đủ sức răn đe đối với các hành vi sai phạm nghiêm trọng và các biện pháp quản trị hiệu quả đội ngũ cán bộ lãnh đạo, quản lý. Thực hiện các biện pháp này đòi hỏi sự vào cuộc của toàn bộ hệ thống chính trị, sự tích cực tham gia của các cơ quan giám sát dân sự và toàn thể nhân dân với tinh thần trách nhiệm, quyết tâm cao nhằm đẩy lùi tham nhũng, tiêu cực trong đầu tư công cũng như trong toàn bộ hoạt động của Nhà nước □

(1) và (2) Luật Đầu tư công năm 2019

(3) Jay-Hyung Kim, J. A. (2020). *Public Investment Management Reference Guide*. Washington: World Bank Publications

(4) Luật Phòng, chống tham nhũng năm 2018

(5) Phạm Ngọc Hiền, Phạm Anh Tuấn, *Hỏi - Đáp về phòng, chống tham nhũng*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2013, tr.28 - 32

(6) Vũ Thành Tựu Anh, *Phân cấp kinh tế ở Việt Nam nhìn từ góc độ thể chế*, Kỷ yếu Diễn đàn Kinh tế mùa Thu, pp. 226-249, ngày 28/9/2012

(7) <https://sotachinh.namdinh.gov.vn/tin-tai-chinh/dau-tu-cong-phai-hieu-qua-tranh-ap-luc-giai-ngan-bang-moi-gia-322843>

(8) <https://thanhvien.vn/lam-ro-mot-so-vu-viec-tham-nhung-chinh-sach-trong-nam-2023-1851540932.htm>

(9) Lưu Ngọc Ánh và Ngô Thị Khánh Huyền, *Báo cáo đầu thầu mua sắm công từ góc nhìn của doanh nghiệp*, VCCI, Hà Nội, 2022

(10) và (12) Minh Khôi, *Chủ tịch Công ty AIC Nguyễn Thị Thanh Nhân và 35 bị can bị truy tố*, được truy lục từ Tạp chí Tòa án Nhân dân: <https://tapchitoaan.vn/chu-tich-cong-ty-aic-nguyen-thi-thanh-nhan-va-35-bi-cao-bi-truy-to7572.html>, ngày 25/11/2022

(11) và (13) Trần Huyền, *Xét xử cựu Giám đốc Sở Giáo dục và Đào tạo tỉnh Quảng Ninh cùng 16 đồng phạm*, được truy lục từ Tạp chí Tòa án Nhân dân: <https://tapchitoaan.vn/xet-xu-cuu-giam-doc-so-gddt-quang-ninh-cung-16-dong-pham9425.html>, ngày 08/10/2023